

Dawid Pietras¹

badacz niezależny

Udział wiernych we Mszy św. sprawowanej przez kapłanów Bractwa Kapłańskiego Świętego Piusa X (FSSPX) w świetle aktualnych wytycznych Stolicy Apostolskiej

Wprowadzenie

Od czasu wydania przez papieża Benedykta XVI motu proprio *Summorum Pontificum* w 2007 r., kiedy liturgia z 1962 r. była stosowana na mocy prawa powszechnego jako „nadzwyczajna forma rytu rzymskiego”, wzrosło wśród wiernych Kościoła zainteresowanie tymi obrzędami, a szczególnie Mszą św. Uczestnicząc w liturgii celebrowanej przez kapłanów diecezjalnych, zakonnych oraz kapłanów wspólnot takich jak Bractwo Kapłańskie Świętego Piotra (FSSP), wielu wiernych – przez swoje przywiązanie do „dawnego rytu” – stanęło także przed możliwością korzystania z posługi sakramentalnej kapłanów Bractwa Kapłańskiego Świętego Piusa X (*Fraternitas Sacerdotalis Sancti Pii X* – FSSPX), które w 1970 r. założył abp Marcel Lefebvre. Sytuacja ta nasiliła się po opublikowaniu przez papieża Franciszka motu proprio *Traditionis custodes* w 2021 r., co w niektórych diecezjach łączyło się z ograniczeniem dostępu do obrzędów Mszy z 1962 r. W rezultacie wielu wiernych zaczęło uczęszczać do kaplic FSSPX.

W zaistniałej sytuacji jawi się pytanie o ważność i godziwość Mszy celebrowanych we wspólnocie, która do dziś nie uzyskała kanonicznej regularności. Ponadto w coraz szerszych kręgach wiernych przywiązanych do „wcześniejszych form liturgicznych” słyszy się opinie, że Stolica Apostolska przyzwoliła na udział w Mszach w FSSPX. Wraca również kwestia ewentualnej możliwości formalnego wypełnienia obowiązku uczestnictwa w Eucharystii sprawowanej w miejscu

¹ Ksiądz Dawid Pietras, dr – członek Bractwa Kapłańskiego Świętego Piotra (FSSP), inkardynowany do Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej, absolwent Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW, sędzia sądu kościelnego w Gorzowie Wlkp., autor publikacji *Nadzwyczajna forma rytu rzymskiego. Status prawny liturgii i wspólnot*, Dębogóra 2021. Prowadzi autorską stronę: www.pietrasdawid.pl; e-mail: pietrasdawid@poczta.fm. ORCID: 0000-0002-2545-1751.

kultu FSSPX w niedziele i inne święta nakazane. Niniejsze opracowanie będzie próbą odpowiedzi na tę aktualną problematykę prawną, ale stanowi także wyjście naprzeciw duszpasterskim potrzebom wiernych, którzy pytają swoich duszpaste-rzy o możliwość udziału we Mszy św. w miejscu kultu Bractwa.

1. Eucharystia a jedność eklezjalna

Podejmując temat uczestnictwa w Mszach celebrowanych przez kapłanów FSSPX, należy przybliżyć znaczenie jedności kościelnej, której Eucharystia jest wyrazem. Ojcowie II Soboru Watykańskiego w konstytucji dogmatycznej *Lumen gentium* zwrócili uwagę na to, że uczestniczący w Eucharystii przez przyjmowanie Komunii św. przedstawiają jedność Ludu Bożego, której stosownym znakiem i przyczyną jest Najświętszy Sakrament. Wierni ci stanowią bowiem jedno Mistyczne Ciało w Chrystusie². Ustawodawca kodeksowy stanowi, że świętą liturgię jako sprawowanie kapłańskiego urzędu Chrystusa, winny pełnić osoby prawnie do tego wyznaczone. Czynności liturgiczne nie są bowiem czynnościami prywatnymi, lecz czynnościami samego Kościoła, który jest „sakramentem jedności” – ludem świętym zebrany i zorganizowany pod przewodnictwem biskupów³. Następnie w liście Kongregacji Nauki Wiary z 1992 r. na temat Kościoła jako *communio* podkreślono, że Eucharystia jest podstawą i ośrodkiem komunii eklezjalnej, do której każdy zostaje włączony przez wiarę i chrzest św. Jako sakrament jest obrazem i prawdziwą obecnością jednego, świętego, katolickiego i apostołskiego Kościoła⁴.

Także papieże zwrócili uwagę na aspekt eklezjalny Eucharystii. Jan Paweł II w liście apostołskim *Dies Domini* o świętowaniu niedzieli z 1998 r. zauważył, że w niedzielnym zgromadzeniu liturgicznym najpełniej urzeczywistnia się jedność. Wtedy bowiem sprawowany jest *sacramentum unitatis*, który stanowi istotny element natury Kościoła – ludu zgromadzonego „przez jedność” i „w jedności” Ojca, Syna i Ducha Świętego⁵. Tenże papież w encyklice *Ecclesia de Eucharistia* z 2003 r. stwierdził również, że właśnie w kontekście jedności mamy do czynienia z prawowitą celebracją Mszy św. i z prawdziwym w niej uczestnictwem. Eucharystia, jako najwyższy sakramentalny wyraz komunii kościelnej, domaga się, by była sprawowana w kontekście spójności także zewnętrznych więzów komunii. Byłoby więc wielkim nieporozumieniem – podkreśla Jan Paweł II –

² Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Constitutio dogmatica de Ecclesia *Lumen gentium*, AAS 57 (1965), nr 3, 11.

³ *Codex Iuris Canonici, Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, AAS 75 (1983), nr 2, kan. 834 § 1, 837 § 1 [dalej: CIC/83].

⁴ Congregatio pro Doctrina Fidei, Litterae ad Catholicae Ecclesiae episcopos de aliquibus aspectibus Ecclesiae prout est *communio Communio notio*, AAS 85 (1993), nr 5, 11.

⁵ Joannes Paulus II, Epistula Apostolica de diei dominicae sanctificatione *Dies Domini*, AAS 90 (1998), nr 36.

gdyby sakrament, który jest w najwyższym stopniu „sakramentem jedności”, był celebrowany bez prawdziwej komunii z własnym biskupem i papieżem⁶. Także Benedykt XVI nie pominął tego aspektu w adhortacji apostołskiej *Sacramentum Caritatis* z 2007 r. Stwierdził, że rzeczywistość Eucharystii skutkuje jednością wiernych w komunii kościelnej. W ten sposób sakrament ten ukazuje się jako „tajemnica komunii”⁷. Komunia eucharystyczna i w ogóle udział w Eucharystii łączy się więc ściśle z komunią eklezjalną, co rzuca pewne światło na dalsze analizy podjętej problematyki.

2. Pozycja prawna FSSPX

2.1. Status kanoniczny wspólnoty

Wypowiedzi papieskie i treści dokumentów Stolicy Apostolskiej – w tym Papieskiej Rady ds. Interpretacji Tekstów Prawnych – prowadzą do wniosku, że FSSPX jest wspólnotą nieregularną kanonicznie (erygowaną jako *pia unio*⁸), o charakterze schizmatycznym, zawieszoną w 1975 r., ale stanowiącą rzeczywistość Kościoła katolickiego⁹. Dlatego w 2016 r. papież Franciszek stwierdził, że jest to wspólnota katolików dążąca do pełnej komunii kościelnej¹⁰.

⁶ Tenże, *Litterae Encyclicae de Eucharistia eiusque necessitudine cum Ecclesia Ecclesia de Eucharistia*, AAS 95 (2003), nr 35, 38–39. Zob. także: tenże, *Udienza generale L'Eucaristia sacramento di unità*, w: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, vol. XXIII, cz. 2, Libreria Editrice Vaticana 2002, s. 801–804. Por. K. Wojtkiewicz, *Eucharystia jako sakrament jedności Kościoła*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 2 (2004), s. 34–54; R. Hołubowicz, *Eucharystia sakramentem jedności: prawne konsekwencje Magisterium Kościoła w świetle przepisów Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich*, „Prawo Kanoniczne” 57 (2014), nr 1, s. 79–102.

⁷ Benedictus XVI, *Adhortatio Apostolica Postsynodalis ad Episcopos Sacerdotes Consecratos Consecratasque necnon Christifideles laicos de Eucharistia vitae missionisque Ecclesiae fonte et culmine Sacramentum caritatis*, AAS 99 (2007), nr 15. Por. W. Kasper, *Sakrament jedności. Eucharystia i Kościół*, Kielce 2005; Z. Kiernikowski, *Eucharystia i jedność*, Częstochowa 2000.

⁸ *Codex Iuris Canonici, Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, AAS 9 (1917), nr 2, kan. 707 § 1 [dalej: CIC/17].

⁹ Joannes Paulus II, *Litterae Apostolicae Motu Proprio datae quibus Commissio quaedam ad plenam ecclesialem communionem Fraternalitatis sacerdotalis a sancto Pio X sodalium vel eidem coniunctorum expediendam instituitur Ecclesia Dei afflictata*, AAS 80 (1988), nr 5 c: „Omnes scire debent formalem schismati adhaesionem gravem esse in Deum iniuriam atque excommunicationem prae se ferre lege Ecclesiae rite statutam”; Pontificio Consiglio per l'Interpretazione dei Testi Legislativi, *Nota sulla scomunica per scisma in cui incorrono gli aderenti al movimento del Vescovo Marcel Lefebvre*, *Communicationes* 29 (1997), nr 3: „Finché non vi siano cambiamenti che conducano al ristabilimento di questa necessaria *communio*, tutto il movimento lefebviriano è da ritenersi scismatico, esistendo al riguardo una formale dichiarazione della Suprema Autorità”; CIC/83, kan. 1364 § 1, 1387. Por. D. Pietras, *Nadzwyczajna forma rytu rzymskiego. Status prawny liturgii i wspólnot*, Dębogóra 2021, s. 415–456.

¹⁰ Franciscus, *Interview avec Guillaume Goubert, directeur de 'La Croix' et Sébastien Maillard, envoyé spécial à Rome*, http://laportelatine.org/vatican/le_pape_francois/16_05_2016_

Wypowiedzi hierarchów wskazują także na to, że Bractwo traktowane jest jako część Kościoła katolickiego. Dnia 3 maja 1994 r. kard. Edward Cassidy, prefekt Papieskiej Rady ds. Jedności Chrześcijan, na pytanie o status Bractwa odpowiedział, że Katalog Ekumeniczny nie obejmuje FSSPX. Sytuacja członków tej wspólnoty jest bowiem wewnętrzną sprawą Kościoła katolickiego. Bractwo nie jest innym Kościołem ani wspólnotą kościelną w znaczeniu ekumenicznym. Dlatego z FSSPX nie ma dialogu ekumenicznego, gdyż jest to rzeczywistość wewnątrzkościelna, a ściśle – rzeczywistość Kościoła katolickiego obrządku łacińskiego¹¹.

2.2. Status kanoniczny kapłanów

Istotne dla omawianego tematu jest określenie statusu kanonicznego kapłanów FSSPX. W liście do biskupów z 10 marca 2009 r. papież Benedykt XVI przypomniał, że zdjęcie ekskomunik zadeklarowanych w 1988 r. dotyczyło biskupów, natomiast FSSPX nie posiada uregulowanego statusu kanonicznego, stąd jego szafarze nie pełnią prawnie posług w Kościele¹². Natomiast wcześniej, w 1997 r., Kongregacja ds. Biskupów w odpowiedzi na list bpa Norberta Brunnera orzekła, że kapłani wyświęceni przez abpa Lefebvre'a, kiedy był on w karze suspensy *a divinis*, nie są ekskomunikowani (nie deklarowano ekskomuniki). Są jednak uważani za kapłanów tułaczy (*vagi*) i nie wolno im wykonywać żadnego urzędu czy posługi (*sont interdits de tout 'munus vel aliud sacrum ministerium'*) dopóki nie będą inkardynowani¹³.

pape_et_fsspx_la_croix.php [dostęp: 16.4.2019]: „Je pense, comme je l'avais formulé en Argentine, que ce sont des catholiques en chemin vers la pleine communion”.

¹¹ Pontifical Council for Promoting Christian Unity, *Response of card. Edward Cassidy about status of Society of St. Pius X*, w: P.J. Vere, *Canon 844 § 2 Can a Catholic Approach an SSPX Priest for Sacraments*, Ottawa 1999, s. 18–19: „I would point out at once that the Directory on Ecumenism is not concerned with the Society of St. Pius X. The situation of the members of this Society is an internal matter of the Catholic Church. The Society is not another Church or Ecclesial Community in the meaning used in the Directory. Of course the Mass and Sacraments administered by the priests of the Society are valid. The Bishops are validly, but not lawfully, consecrated”.

¹² Benedictus XVI, *Epistula ad Episcopos Ecclesiae Catholicae La remissione*, AAS 101 (2009), s. 272: „Fraternità non ha alcuno stato canonico nella Chiesa, e i suoi ministri – anche se sono stati liberati dalla punizione ecclesiastica – non esercitano in modo legittimo alcun ministero nella Chiesa”.

¹³ CIC/83, kan. 265; Congregatio pro Episcopis, *Réponse concernant le statut juridique de FSSPX*, La Documentation Catholique 94 (1997), s. 622: „Quant aux prêtres ordonnés par Mgr Lefebvre lorsqu'il était seulement *suspens a divinis*, ils n'encourent pas la peine d'excommunication. Par contre, ils sont rattachés aux prêtres acéphales selon le canon 265, et sont interdits de tout *munus vel aliud sacrum ministerium* aussi longtemps qu'ils ne sont pas incardinés”. W *La Documentation Catholique* nie podano daty tego listu.

Ważne są także odpowiedzi Papieskiej Komisji *Ecclesia Dei* założonej w 1988 r. przez Jana Pawła II, a która działała do 2019 r. Jej zadaniem była troska o celebrowanie liturgii z 1962 r. oraz opieka nad wspólnotami celebrującymi tę liturgię przez nią erygowanymi. Udzielała ona odpowiedzi na nadsyłane *dubia*. W odpowiedzi z 29 września 1995 r. (Prot. N. 117/95) stwierdziła, że nie ma wątpliwości co do ważności święceń kapłanów z FSSPX. Trwają oni w karze suspensy i dlatego mają zakaz wykonywania święceń z powodu niegodziwej ordynacji. Niemal taka sama treść znalazła się w odpowiedzi z 6 października 1995 r. (Prot. N. 123/95)¹⁴. Natomiast w liście z 27 października 1998 r. (Prot. N. 343/98), określając status kanoniczny kapłanów Bractwa, Komisja przypominała, że kapłani FSSPX są ważnie wyświęceni. Jednakże są zasuspendowani i mają zakaz celebrowania Mszy św. oraz innych sakramentów z powodu niegodziwych (nielegalnych) święceń diakonatu i kapłaństwa bez właściwej inkardynacji¹⁵. Inna odpowiedź dykasterii przyszła 28 września 1999 r. (Prot. N. 539/99). Zasygnalizowano w niej ponownie, że kapłani Bractwa otrzymali ważne święcenia, ale są zasuspendowani. Nie mogą wykonywać funkcji kapłańskich, gdyż nie są inkardynowani do diecezji lub innej wspólnoty trwającej w pełnej jedności ze Stolicą Apostolską, a także dlatego, że święceń udzielali im biskupi trwający w ekskomunice (do 21 stycznia 2009 r.). Dykasteria skonstatowała, że jeśli ci kapłani przylgnęli do schizmy, są także ekskomunikowani, co jest prawdopodobne z powodu ich formalnej i trwałej przynależności do tej wspólnoty, której przełożonym wtedy był biskup trwający w zadeklarowanej ekskomunice¹⁶.

¹⁴ Pontificia Commissio *Ecclesia Dei*, *Response concerning masses of FSSPX*, <https://www.ewtn.com/catholicism/library/status-of-society-of-st-pius-x-masses-2219> [dostęp: 13.11.2019], nr 1: „There is no doubt about the validity of the ordination of the priests of the Society of St. Pius X. They are, however, suspended *a divinis*, that is prohibited by the Church from exercising their orders because of their illicit ordination”; Pontificia Commissio *Ecclesia Dei*, *Odpowiedź dotycząca FSSPX*, *Nova et Vetera* (wyd. pol.) 4 (1997), nr 1: „Nie ma żadnych wątpliwości co do ważności święceń kapłańskich księży z Bractwa Św. Piusa X. Są oni jednak suspendowani *a divinis*, w związku z czym Kościół zabrania korzystania z ich posługi z powodu nielegalności ich święceń”. Por. P.M. Reyes Vizcaíno, *Relevancia canónica de los sacramentos y actos jurídicos realizados por sacerdotes de la Fraternidad Sacerdotal de San Pío X*, „Forum Canonicum” 10 (2015), nr 2, s. 73–74.

¹⁵ Pontificia Commissio *Ecclesia Dei*, *Response concerning status of FSSPX*, <https://www.ewtn.com/catholicism/library/status-of-st-pius-x-society-2220> [dostęp: 13.11.2019], pkt b: „While the priests of the Society of St. Pius X are validly ordained, they are also suspended *a divinis*, that is they are forbidden by the Church from celebrating the Mass and the sacraments because of their illicit (or illegal) ordination to the diaconate and the priesthood without proper incardination (cf. canon 265)”; CIC/83, kan. 265.

¹⁶ Pontificia Commissio *Ecclesia Dei*, *Response concerning FSSPX*, <http://unavoce.org/resources/protocol-53999/> [dostęp: 8.7.2018], nr 1: „The priests of the Society of St. Pius X are validly ordained, but suspended, that is prohibited from exercising their priestly functions because they are not properly incardinated in a diocese or religious institute in full communion with the Holy See (cf. canon 265) and also because those ordained after the schismatic episcopal ordinations

2.3. Liturgia Mszy św. sprawowanej w FSSPX

Bractwo powstało w duchu sprzeciwu wobec postanowień *Vaticanum II* oraz posoborowej reformy liturgii. Dlatego od początku powstania FSSPX we wspólnocie celebrowano liturgię sprzed reformy posoborowej¹⁷. Decyzją abpa Lefebvre'a podjętą w latach 80. kapłani Bractwa sprawują Mszę św. i inne sakramenty z Mszału Rzymskiego i innych ksiąg używanych w 1962 r., które przez papieża Benedykta XVI zostały określone jako księgi „nadzwyczajnej formy rytu rzymskiego” (*Missalis Romani a B. Ioanne XXIII anno 1962 promulgatam*)¹⁸, a papież Franciszek zezwolił – pod określonymi warunkami – na celebrowanie obrzędów właśnie z Mszału Rzymskiego Jana XXIII (*l'uso del Missale Romanum del 1962*)¹⁹. Abp Lefebvre stawiał nacisk na to, by liturgia celebrowana była z tego *Missale Romanum* dla zachowania jedności obrzędów w FSSPX, a także usunięcia we wspólnocie poglądów sedewakantystycznych, w świetle których podważano prymat papieski Jana XXIII i postulowano celebrację z poprzednich *editio typica* Mszału Rzymskiego. Cała wspólnota pozostała więc przy Mszału Rzymskim z 1962 r., który był siódmą edycją typyczną *Missale Romanum* Piusa V z 1570 r.²⁰

were ordained by an excommunicated bishop. They are also excommunicated if they adhere to the schism (cf. *Ecclesia Dei*, 5, c). [...] Further, it is likely that these priests, after eleven years in a society whose head is now an excommunicated bishop, effectively adhere to the schism”; Joannes Paulus II, *Litterae Apostolicae Ecclesia Dei afflictata*, nr 5, c.

¹⁷ Spośród pozycji, w których Bractwo opisało swoje podejście do kwestii liturgii wymienić można: Bractwo Kapłańskie Świętego Piusa X, *Rewolucja liturgiczna. Problemy z nowym rytetem Mszy*, Warszawa 2003; M. Lefebvre, *Msza wszech czasów. 'Ukryty skarb'*, tłum. M. Beściak, J. Zoppa, Warszawa 2020; S. Maessen, *Hoc est enim Corpus meum. Analiza porównawcza Novus Ordo Missae i Tradycyjnej Mszy Świętej*, Warszawa 1997.

¹⁸ Benedictus XVI, *Litterae Apostolicae 'Motu Proprio' datae de usu extraordinario antiquae formae Ritus Romani Summorum Pontificum*, AAS 99 (2007), nr 1: „Proinde Missae Sacrificium, iuxta editionem typicam *Missalis Romani a B. Ioanne XXIII anno 1962 promulgatam et numquam abrogatam, uti formam extraordinariam Liturgiae Ecclesiae, celebrare licet*”. Por. D. Pietras, *Nadzwyczajna forma...*, s. 77–84.

¹⁹ Franciscus, *Lettera Apostolica in forma di 'motu proprio' sull'uso della liturgia romana anteriore alla riforma del 1970 Traditionis custodes*, „*Ephemerides Liturgicae*” 135 (2021), s. 486–491: „Pertanto, è sua esclusiva competenza autorizzare l'uso del *Missale Romanum* del 1962 nella diocesi, seguendo gli orientamenti dalla Sede Apostolica”; Congregazione per il Culto Divino e la Disciplina dei Sacramenti, *Responsa ad dubia su alcune disposizioni della Lettera Apostolica in forma di motu proprio 'Traditionis custodes'*, „*Communicationes*” 53 (2021), s. 515–526. Por. J.J. Janicki, *Udział wiernych we Mszy świętej według encykliki 'Mediator Dei'*, „*Roczniki Teologiczne*” 55 (2008), nr 8, s. 217–236.

²⁰ *Missale Romanum ex decreto SS. Concilii Tridentini restitutum Summorum Pontificum cura recognitum, Editio typica 1962*, red. M. Sodi, A. Toniolo, (*Monumenta Liturgica Piana 1*), Libreria Editrice Vaticana 2007. Por. M. Lefebvre, *List do Przyjaciół i Dobroczyńców w Stanach Zjednoczonych o wykluczeniu z FSSPX przełożonego dystryktu ks. Clarence'a Kelly'ego, skarbnika*

3. Odpowiedzi dykasterii Kurii Rzymskiej

Poruszona w opracowaniu problematyka była podejmowana przez kompetentne dykasterie Kurii Rzymskiej. Kongregacja ds. Biskupów w odpowiedzi na przywołany wcześniej list bpa Brunnera podkreśliła ważność sakramentu Eucharystii. Dookreśliła jednocześnie, że udział jest obiektywnie niegodziwy (*objectivement illicite*), gdyż Msze celebrowane są bez pełnej komunii z Kościołem i są źródłem poważnego podziału i zgorzenia. Natomiast udział w celebracji jest dozwolony jedynie w sytuacji rzeczywistej konieczności. Ponadto Kongregacja stwierdziła, że okazjonalne uczestnictwo – bez intencji przyłgnięcia do stanowiska wspólnoty wobec Biskupa Rzymskiego – nie skutkuje zaciągnięciem kary ekskomunikacji²¹.

Stanowisko Stolicy Apostolskiej wobec wiernych uczestniczących w Mszach w FSSPX zostało wyrażone także w sprawie z Honolulu na Hawajach, kiedy bp Joseph Ferrario dekretem z 1 maja 1991 r. zadeklarował ekskomunikę wobec grupy wiernych, która uczestniczyła w liturgii Bractwa, a bpa Richarda Williamsona poprosiła o bierzmowanie. Jednakże kard. Joseph Ratzinger jako prefekt Kongregacji Nauki Wiary w liście z 28 czerwca 1993 r. orzekł, iż nie ma podstaw do deklaracji kary²². Papieska Komisja *Ecclesia Dei* w cytowanym już liście

dystryktu ks. Antoniego Cekady oraz przełożonego seminarium ks. Donalda Sanborna z powodu otwartej sedewakantystycznej rebelii, oraz o przywróceniu wewnętrznej dyscypliny, w: *Aby Kościół trwał. Arcybiskup Marcel Lefebvre w obronie Kościoła i papieżstwa. Dokumenty z lat 1971–1990*, Warszawa 2011, s. 182–184: „Księża ci odrzucają liturgię stosowaną w Bractwie, twierdząc, że zatwierdzona przez papieża Jana XXIII liturgia Piusa XII, zatem przedsoborowa, pozbawiona jest mocy zbawczej. [...] Lecz przecież liturgia Piusa XII i Jana XXIII niebezpieczeństwa takiego nie zawiera [...]”. Por. D. Pietras, *Nadzwyczajna forma...*, s. 40–41, 167–169, 463.

²¹ Congregatio pro Episcopis, *Réponse concernant le statut...*, s. 622: „Les sacrements (baptême, Eucharistie, onction des malades) administrés par ces prêtres illicitement ordonnés sont valides, quoique illicites. La participation à leurs célébrations est objectivement illicite parce qu’elles ne sont pas faites en communion totale avec l’Église et qu’elles sont source de grave scandale et de division de la communauté ecclésiale. L’assistance des fidèles n’est autorisée que dans des cas de vraie nécessité. Ceux qui y participent occasionnellement et sans l’intention d’adhérer formellement aux positions de la communauté lefebvrerie en vers le Saint-Père n’encourent pas la peine d’excommunication”. Była to odpowiedź na list: N. Brunner, *Lettre à la Congrégation des Évêques pour obtenir une réponse autorisée sur la situation canonique de ces organismes et des chrétiens qui se réclament des positions de Mgr Lefebvre*, „La Documentation Catholique” 94(1997), s. 621–622.

²² „Po zbadaniu tej sprawy, przeprowadzonym w oparciu o prawo kanoniczne, nie stwierdza się, jakoby fakty przedstawione we wspomnianym wyżej Dekrecie były formalnym czynem schizmatycznym w ścisłym sensie, gdyż nie wyczerpują one znamion schizmy; a tym samym Kongregacja utrzymuje, iż Dekretowi z 1 maja 1991 brakuje podstaw a stąd i ważności” – cyt. za: K. Stehlin, *Ani schizmatycy, ani wyklęci. Bractwo św. Piusa X dzieło Kościoła Katolickiego*, w: F. Schmidberger, *Przekazałem to, co otrzymałem. Konsekracje biskupów dokonane przez abpa Marcela Lefebvre 30 czerwca 1988 r.*, Warszawa 1997, s. 67. Por. J.M. Huels, *Canons 535 and 882. Confirmation of*

z 29 września 1995 r. (Prot. N. 117/95) stwierdziła, że podkreślenie braku podstaw do zaciągnięcia kary kościelnej w omawianej sprawie nie oznacza aprobaty Kościoła dla FSSPX i dla tych, którzy uczęszczają do ich miejsc kultu²³. Najwyraźniej w tej konkretnej sytuacji nie zaistniała owa „schizmatycka mentalność”, o której wspomina się w dokumentach, stąd nie popełniono przestępstwa schizmy i co za tym idzie, nie zaciągnięto kościelnej kary ekskomuniki.

Istotne dla omawianego tematu są również listy Papieskiej Komisji *Ecclesia Dei*²⁴. Ta dykasteria we wspomnianym liście z 29 września 1995 r. odpowiedziała, że Msze sprawowane przez kapłanów z FSSPX są ważne. Podkreśliła jednak, że branie udziału w tych liturgiach jest niedopuszczalne moralnie (*morally illicit*), chyba że wierni znaleźliby się w sytuacji fizycznej lub moralnej przeszkody co do udziału we Mszy celebrowanej przez kapłana regularnego kanonicznie w świetle kan. 844 CIC/83 dotyczącego *communicatio in sacris*. Zaznaczono, że niemożność udziału w tzw. mszy trydenckiej nie jest wystarczającym motywem, by uczestniczyć w Mszach w FSSPX. Dykasteria zaznaczyła, że sam udział w liturgii nie musi powodować „formalnego przyłgnięcia do schizmy”, ale uczestnictwo w tych liturgiach przez dłuższy czas może owocować „prześlągnięciem” mentalnością tam obecną i odseparowaniem od Magisterium Biskupa Rzymskiego. Dlatego Stolica Apostolska nie może zachęcać do udziału w Mszach celebrowanych przez kapłanów z Bractwa²⁵.

Baptized Catholics in a Schismatic Church, w: Roman Replies and CLSA Advisory Opinions 1993, ed. K.W. Vann, J.I. Donlon, Washington 1993, s. 43–45.

²³ Pontificia Commissio *Ecclesia Dei*, *Response concerning masses...*, nr 5: „Finally, we may say that ‘the Hawaiian case’ resulted in a judgment that the former Bishop of Honolulu did not have grounds to excommunicate the persons involved, but this judgment does not confer the Church’s approbation upon the Society of St. Pius X or those who frequent their chapels”.

²⁴ Por. D. Pietras, *Nadzwyczajna forma...*, s. 101–122, 467–470; P.M. Reyes Vizcaino, *Relevancia canónica...*, s. 87–89.

²⁵ Pontificia Commissio *Ecclesia Dei*, *Response concerning masses...*, nr 2: „The Masses they celebrate are also valid, but it is considered morally illicit for the faithful to participate in these Masses unless they are physically or morally impeded from participating in a Mass celebrated by a Catholic priest in good standing (cf. Code of Canon Law, canon 844.2). The fact of not being able to assist at the celebration of the so-called ‘Tridentine’ Mass is not considered a sufficient motive for attending such Masses”; tamże, nr 3: „While it is true that the participation in the Mass and sacraments at the chapels of the Society of St. Pius X does not of itself constitute ‘formal adherence to the schism’, such adherence can come about over a period of time as one slowly imbibes a mentality which separates itself from the magisterium of the Supreme Pontiff. [...] Hence we cannot encourage your participation in the Masses, the sacraments or other services conducted under the aegis of the Society of St. Pius X”; Conseil pontifical pour la promotion de l’unité des chrétiens, *Directoire pour l’application des principes et des normes sur l’oecuménisme*, AAS 85 (1993), nr 130–132. Por. P.J. Vere, *Canon 844 § 2 – Can a Catholic Approach an SSPX Priest for Sacraments*, Ottawa 1999; Z. Niemczyk, *La ‘Communicatio in Sacris’ nei documenti della Santa Sede e nel Codice di diritto canonico del 1983*, Roma 1991; H. Jagodziński, *‘Communicatio in sacris’ w Dyrekto-*

Inna podobna odpowiedź Papieskiej Komisji *Ecclesia Dei* pochodzi z 27 października 1998 r. (Prot. N. 343/98). Dykasteria odpowiedziała, że uczestnictwo w Mszach w FSSPX nie jest samo przez się formalnym przyłgnięciem do schizmy, ale trwające dłuższy czas może w konsekwencji zaowocować przyjęciem „schizmatycznej mentalności” (*schismatic mentality*), w której wierny oddzieli się od nauczania Biskupa Rzymskiego i całego Kościoła. Dlatego dykasteria odradza wiernym udziału w Mszach św. w FSSPX²⁶.

Dalej, w odpowiedzi z 28 września 1999 r. (Prot. N. 539/99) Komisja uznała Msze w FSSPX za ważne, ale niegodziwe, gdyż celebrowane wbrew prawu. Ostrzegła przed wejściem w „schizmatyczną mentalność”, w której odłącza się od zwierzchnictwa Biskupa Rzymskiego i wspólnoty trwającej z nim w jedności, co w konsekwencji powoduje zaciągnięcie kary ekskomuniki. Ponownie przypominała, że nie może zachęcać do udziału w tych Mszach. Dykasteria podkreśliła jednak, że nawet jeśli bierze się udział w tych liturgiach z powodu przywiązania do liturgii z 1962 r. i obecnej tam pobożności, należy pamiętać, że jest to sytuacja nieuregulowana, którą winno się jak najszybciej naprawić²⁷.

rium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu, „Kieleckie Studia Teologiczne” 5 (2006), s. 419–432; J. Gręzlikowski, *Świętowanie dnia Pańskiego. Ważniejsze zagadnienia prawnoteologiczne*, Toruń 2005, s. 114; M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, Kielce 1997, s. 223–224; C. Caridi, *Can I Attend an SSPX Church, Since My Parish is closed?*, <https://canonlawmadeeasy.com/2020/04/23/attend-sspx-church-parish-closed/> [dostęp: 23.1.2022], nr 2.

²⁶ CIC/83, kan. 844 § 2; Pontificia Commissio *Ecclesia Dei*, *Response concerning status...*, pkt b: „While it is true that participation in the Mass at the chapels of the Society of St. Pius X does not of itself constitute ‘formal adherence to the schism’, such adherence can come about over a period of time as one slowly imbibes a schismatic mentality which separates itself from the teaching of the Supreme Pontiff and the entire Catholic Church. [...] It is precisely because of this schismatic mentality that this Pontifical Commission has consistently discouraged the faithful from attending Masses celebrated under the aegis of the Society of St. Pius X”.

²⁷ Pontificia Commissio *Ecclesia Dei*, *Response concerning FSSPX*, nr 2: „the Masses offered by the priests of the Society of St. Pius X are valid, but illicit i.e., contrary to Canon Law”; tamże, nr 3: „They may attend Mass there primarily because of an attraction to the earlier form of the Roman Rite in which case they incur no penalty. The difficulty is that the longer they frequent these chapels, the more likely it is that they will slowly imbibe the schismatic mentality which stands in judgement of the Church and refuses submission to the Roman Pontiff and communion with the members of the Church subject to him. If that becomes the case, then it would seem that they adhere to the schism and are consequently excommunicated. For these reasons this Pontifical Commission cannot encourage you to frequent the chapel of the Society of St. Pius X. On the other hand it would seem that you are among those who attend Mass in chapels of the Society of St. Pius X because of the reverence and devotion which they find there, because of their attraction to the traditional Latin Mass and not because they refuse submission to the Roman Pontiff or reject communion with the members of the Church subject to him. At the same time it must be admitted that – this is an irregular situation, even if the circumstances which have caused it have come about through no fault of your own, and it should be remedied as soon as circumstances permit”.

Dnia 15 kwietnia 2002 r. omawiana dykasteria wystosowała list, w którym dość „restrykcyjnie” odniosła się do kwestii udziału wiernych w Mszach w FSSPX. Podkreśliła, że katolik nie może brać udziału w liturgii w FSSPX, gdyż Eucharystia powinna być sprawowana w komunii z Kościołem, papieżem i biskupem miejsca. Uczestnictwo w Mszach celebrowanych przez kapłana nieutrzymującego pełnej komunii jest dopuszczone tylko w sytuacjach nadzwyczajnych, kiedy dostęp do Mszy celebrowanej w pełnej jedności jest niemożliwy. Według dykasterii brak Mszy w „dawnej formie” w diecezji nie może być przyczyną uczestnictwa w liturgii FSSPX, ponieważ Msze św. w jedności kościelnej są celebrowane w każdej diecezji, a sam ryt nie jest tu czynnikiem decydującym. Katolicy powinni raczej preferować Msze w rycie ukraińsko-bizantyjskim celebrowane przez kapłana katolickiego niż Msze w grupie schizmatycznej obrządku łacińskiego. Dykasteria podkreśliła, że kan. 844 CIC/83 stanowi o stanie niemożności odniesienia się do katolickiego duchownego, a nie o braku Mszy w danym rycie czy formie rytu. Nie ma bowiem absolutnego prawa do określonego rytu. Ponadto w odpowiedzi na czwarte pytanie Papieska Komisja *Ecclesia Dei* stanęła na stanowisku, że biorąc udział w Eucharystii w FSSPX np. z okazji zawarcia małżeństwa, należy wstrzymać się od przyjmowania Komunii św., gdyż Komunia św. jest także komunią z Kościołem, od której kapłani FSSPX są oddzieleni. Odpowiedziała także twierdząco na pytanie, czy grzechem jest odstępowanie od dyscypliny Kościoła w odniesieniu do niedzielnego obowiązku uczestnictwa we Mszy i sposobu jego wypełnienia²⁸. Tu zaznaczyć należy, że w kwestii udziału w Mszach przy zawarciu małżeństwa w 2017 r. wydano stosowne dokumenty, co będzie opisane dalej.

Inny list Papieskiej Komisji *Ecclesia Dei* pochodzi z 1 lutego 2003 r. i jest szeroko cytowany w popularno-naukowej literaturze przedmiotu. Ma on zgoła inny charakter, gdyż dykasteria podeszła do podjętej problematyki nieco „łagod-

²⁸ Pontificia Commissio *Ecclesia Dei*, *Response concerning participation in masses of FSSPX*, <https://fsspx.news/en/news-events/news/two-contradictory-documents-secretary-20604> [dostęp: 9.11.2021], nr 1: „No. Holy Mass must be offered in communion with the Church, the Pope and the local Bishop. Attendance at Masses offered by priests who are not in union with the Church is allowed only in extraordinary circumstances, when access to a Mass offered in union with the Church is impossible [...]”; tamże, nr 2: „No. For in every Catholic diocese are offered Masses in union with the Church. The rite as such is not a decisive factor in this matter. Where, for instance, there are only Masses offered by Catholic priests in the Byzantine-Ukrainian rite, the Catholic must prefer these Masses to the schismatic Latin rite Masses”; tamże, nr 3: „No. The canon referred to speaks of ‘the physical and moral impossibility to have recourse to a Catholic minister’ and not of the absence of a Mass in one rite rather than in another. There is no absolute right to a determined rite”; tamże, nr 4: „Yes. For Eucharistic Communion is also a communion with the Catholic Church (‘The Church makes the Eucharist and the Eucharist makes the Church’), from which those priests are separated”; tamże, nr 5: „Yes. The obligation is clearly defined and explained in the Catechism of the Catholic Church, n° 2180–2183”. W miejscu, gdzie opublikowano treść odpowiedzi, nie umieszczono numeru protokołu tego dokumentu.

niej”. Orzekła, że w sensie ścisłym można wypełnić obowiązek uczestnictwa we Mszy św. w miejscu kultu FSSPX. Stwierdziła jednak, że nie może polecać uczestnictwa w tych liturgiach. Wyjaśniła ponadto, że udział we Mszy Bractwa, kiedy główną intencją jest zmanifestowanie pragnienia zerwania łączności z Biskupem Rzymskim i wiernymi trwającymi z nim w jedności, jest uważany za grzech. Jeśli natomiast intencją jest udział we Mszy w FSSPX jedynie ze względu na przywiązanie do obrzędów liturgii z 1962 r. – nie będzie to grzechem. Na końcu listu dykasteria uznała, że skromna ofiara na tacę podczas Mszy wydaje się usprawiedliwiona²⁹.

4. Udział we Mszy św. sprawowanej z okazji sakramentu małżeństwa oraz święceń

Dnia 27 marca 2017 r. Papieska Komisja *Ecclesia Dei*, będąca częścią Kongregacji Nauki Wiary, wydała list skierowany do konferencji biskupów. W tym dokumencie wydała pastoralne wytyczne, według których ordynariusze miejsca mogą udzielać delegacji kapłanom z FSSPX do asystowania przy zawarciu małżeństwa. Papieską intencją było usunięcie niepokoju sumienia oraz niepewności co do ważności małżeństw zawieranych w tej wspólnotcie oraz ułatwienie drogi do pełnej komunii eklezjalnej³⁰. Istotne dla omawianego tematu jest to, iż w liście zaznaczono, że Mszę św. może celebrować kapłan Bractwa. Nawet jeśli przy zawarciu małżeństwa będzie asystował kapłan regularny kanonicznie (ma on pierwszeństwo, by otrzymać delegację), to po tej ceremonii kapłan FSSPX może sprawować Mszę św.³¹ Jeżeli nie ma możliwości delegować kapłana regu-

²⁹ Pontificia Commissio *Ecclesia Dei*, *Response concerning participation in masses of FSSPX*, http://salbert.tripod.com/SSPX_Masses.htm [dostęp: 12.12.2017], nr 1: „In the strict sense you may fulfill your Sunday obligation by attending a Mass celebrated by a priest of the Society of St. Pius X”; tamże, nr 2: „we cannot recommend your attendance at such a Mass [...]. If your primary reason for attending were to manifest your desire to separate yourself from communion with the Roman Pontiff and those in communion with him, it would be a sin. If your intention is simply to participate in a Mass according to the 1962 Missal for the sake of devotion, this would not be a sin”; tamże, nr 3: „It would seem that a modest contribution to the collection at Mass could be justified”. Por. D. Ostrowski, *Msza święta w Bractwie Św. Piusa X*, <https://liturgista.pl/?page=questions&content=document&label=2019-07-31-Varia-Bractwo-Piusa-Ostrowski> [dostęp: 14.1.2022], nr 1, 3. W miejscu, gdzie opublikowano treść odpowiedzi, nie umieszczono numeru protokołu tego dokumentu.

³⁰ Congregatio pro Doctrina Fidei. Pontificia Commissio *Ecclesia Dei*, *Epistula ad Praesules Conferentiarum Episcopaliū quarum interest de licentia ad celebranda matrimonia fidelium Fraternitatis Sancti Pii X*, AAS 109 (2017), s. 426–427; CIC/83, kan. 1086 § 1. Por. D. Pietras, *Nadzwyczajna forma...*, s. 474–482.

³¹ Congregatio pro Doctrina Fidei. Pontificia Commissio *Ecclesia Dei*, *Epistula ad Praesules...*: „Sempre che sia possibile, la delega dell’Ordinario per assistere al matrimonio verrà concessa ad un sacerdote della diocesi (o comunque ad un sacerdote pienamente regolare) perché accolga

larnego kanonicznie i dlatego kapłan FSSPX otrzymał delegację do błogosławienia małżeństwa, to może on sprawować całą ceremonię (zawarcia małżeństwa wraz z Mszą)³². Tu warto dodać, że podczas mszy wotywniej za małżonków można użyć prefacji *De Nuptiis*, która została wprowadzona do *Missale Romanum* 22 lutego 2020 r.³³

Z omawianego dokumentu Kongregacji Nauki Wiary wynika więc, że wierni mogą brać udział we Mszy sprawowanej przez kapłana z FSSPX z okazji zawarcia małżeństwa. Obrzęd ten jest bowiem połączony z Mszą św., w trakcie której po *Ojcze nasz* jest wypowiedzana przy ołtarzu modlitwa nad małżonkami, a pod koniec Mszy udziela się nupturientom błogosławieństwa. Warto zaznaczyć, że jest to – po zawieszeniu Bractwa w 1975 r. – pierwszy dokument Stolicy Apostolskiej, w którym zezwala się *iuxta legem* kapłanowi Bractwa na sprawowanie Eucharystii i nie stawia się mu przy tym żadnych dodatkowych wymagań mimo trwania w nieregularności kanonicznej.

Poza udziałem we Mszy św. z okazji zawarcia małżeństwa pojawia się nie do końca wyjaśniony wątek udziału w Eucharystii celebrowanej przy udzieleniu święceń. W 2016 r. podano bowiem informację, że Stolica Apostolska toleruje święcenia udzielane w Bractwie, nie wymagając zezwolenia miejscowego ordynariusza, lecz jedynie informując go o tym fakcie. Wspomnieli o tym bp Bernard Fellay oraz bp Alfonso de Galarreta – biskupi Bractwa – powołując się na list Papieskiej Komisji *Ecclesia Dei* do FSSPX. W tym duchu bp Rudolf Voderholzer – ordynariusz diecezji Ratyzbony – wydał oświadczenie, w którym akceptował święcenia przewidziane na 2 lipca 2016 r. Powołał się przy tym na Papieską Komisję *Ecclesia Dei*, według której święcenia te nie spotykają się z kościelnymi karami, choć nie są zgodne z prawem kanonicznym³⁴.

il consenso delle parti nel rito del Sacramento che, nella liturgia del Vetus ordo, avviene all'inizio della Santa Messa, seguendo poi la celebrazione della Santa Messa votiva da parte di un sacerdote della Fraternità”.

³² Tamże: „Laddove ciò non sia possibile, o non vi siano sacerdoti della diocesi che possano ricevere il consenso delle parti, l'Ordinario può concedere di attribuire direttamente le facoltà necessarie al sacerdote della Fraternità che celebrerà anche la Santa Messa, ammonendolo del dovere di far pervenire alla Curia diocesana quanto prima la documentazione della celebrazione del Sacramento”. Por. D. Pietras, *Nadzwyczajna forma...*, s. 290–291.

³³ Congregatio pro Doctrina Fidei, Decreto recante approvazione di sette nuovi prefazi eucaristici per la ‘forma extraordinaria’ del Rito Romano *Quo magis*, „Ephemerides Liturgicae” 134 (2020), s. 216–217. Por. A. Ward, *The ‘Quo magis’ Prefaces added to the Missal of Saint John XXIII*, „Ephemerides Liturgicae” 134 (2020), s. 407–463 (na str. 454–457 opisano prefację na mszę wotywną przy zawarciu małżeństwa).

³⁴ B. Fellay, *L'entretien: Les mariages dans la Fraternité Saint-Pie X*, <https://laportelatine.org/actualite/texte-de-lentretien-de-mgr-fellay-les-mariages-dans-la-fraternite-saint-pie-x-21-avril-2017> [dostęp: 7.12.2021], nr 9: „L'année dernière, j'ai reçu une lettre de Rome disant: ‘Vous pouvez ordonner librement vos prêtres sans la permission de l'Ordinaire du lieu’. Donc, si je peux

Mimo że trudno dotrzeć do omawianych dokumentów, można założyć, iż jest to kolejna sytuacja, w której wierni mogą brać udział we Mszy sprawowanej przez kapłana FSSPX. Jeżeli decyzją Kongregacji Nauki Wiary przyzwolono na celebrację sakramentu święceń, to zakłada to także zezwolenie na uczestnictwo wiernych we Mszy św., podczas której udziela się święceń. Jawi się także pytanie, czy w tej sytuacji udzielający i przyjmujący święcenia dalej zaciągają *latae sententiae* suspensę przewidzianą przez ustawodawcę kodeksowego³⁵. Nie wydano jednak w tej sprawie żadnego oficjalnego dokumentu.

5. Upoważnienie do spowiadania a godziwe celebrowanie Mszy św.

Po udzieleniu przez papieża Franciszka upoważnienia (*facultas*) kapłanom FSSPX do spowiadania w 2015 r.³⁶ pojawiły się informacje, że jest to równoważne z wykonywaniem odąd przez tych duchownych całej posługi kapłańskiej *iuxta legem*. Oznaczałoby to całkowite zniesienie kar i ewentualnych nieprawidłowości³⁷. Jest

ordonner librement, cela signifie que l'ordination est reconnue par l'Eglise, non seulement comme valide mais aussi dans l'ordre"; A. de Galarreta, *Sermon de Mgr de Galarreta le 2 juillet 2016 à St-Nicolas-du-Chardonnet – Ordination abbé Sabur*, <https://laportelatine.org/spiritualite/sermons/sermon-de-mgr-de-galarreta-le-2-juillet-2016-a-st-nicolas-du-chardonnet-ordination-abbesabur> [dostęp: 19.11.2019]: „J'ai avec moi la lettre – qui m'a été donnée par Son Excellence Monseigneur Fellay –, où la Congrégation de la Doctrine de la Foi nous dit que nous pouvons procéder aux ordinations sans demander la permission des Ordinaires du lieu; qu'il suffit de leur donner les noms des ordonnés, chose que nous ferons bien sûr, opportunément"; R. Voderholzer, *Presseerklärung zu den Meldungen die Priesterweihen der Priesterbruderschaft Papst Pius X*, http://laportelatine.org/vatican/sanctions_indults_discussions/024_01_04_2016/22_06_2016_eveque_ratisbonne_ordinations_fsspx.php [dostęp: 16.4.2019]: „Die für den 2. Juli 2016 angekündigten Priesterweihen in Zaitzkofen sind, wie der Sekretär der Päpstlichen Kommission Ecclesia Dei, Erzbischof Pozzo, erklärt, zum gegenwärtigen Zeitpunkt unbedenklich. Daraus folgen nicht ihre kirchenrechtliche Erlaubtheit und auch nicht die implizite Anerkennung der Erlaubtheit der Weihe des weihenden Bischofs der Bruderschaft. Die Priesterweihen werden lediglich toleriert und straffrei hingenommen. Dies ist Ausdruck eines frei gewährten Entgegenkommens des Heiligen Stuhles im Hinblick auf eine erhoffte Annäherung der Priesterbruderschaft nach einer Zeit intensiver Besinnung und Prüfung". Por. D. Pietras, *Nadzwyczajna forma...*, s. 448–449.

³⁵ CIC/83, kan. 1383.

³⁶ Franciscus, Littera. Iubilaeo Extraordinario Misericordiae Adveniente *La vicinanza del Giubileo*, AAS 107 (2015), s. 976; tenże, Litterae Apostolicae de Iubilaeo Extraordinario Misericordiae concludendo *Misericordia et misera*, AAS 108 (2016), nr 12; CIC/83, kan. 966. Por. P. Toxé, *Lettera del Santo Padre Francesco con la quale si concede l'indulgenza in occasione del Giubileo Straordinario della misericordia*. *Présentation et commentaire*, „Monitor Ecclesiasticus” 130 (2015), s. 607–622.

³⁷ Por. S. Bańka, *Czy FSSPX ma uregulowany status kanoniczny?*, <https://www.youtube.com/watch?v=xsGowUfd9Xk> [dostęp: 22.12.2021].

to teza, która łączy się z problematyką poruszoną w niniejszym artykule, dlatego zostanie poniżej wyjaśniona.

Jak już wspomniano, godziwie Eucharystię celebryje kapłan, któremu prawo tego nie zabrania, i który wypełnia warunki określone przez kompetentną władzę kościelną³⁸. Ustawodawca kościelny, nakładając karę suspensy przez przyjęcie święceń bez dymisoriów, odbiera możliwość godziwego celebrowania Mszy św. i wykonywania całej posługi kapłańskiej. Wyżsi przełożeni Bractwa nie mają upoważnień do wystawiania dymisoriów. Kapłani FSSPX nie wypełniają także innych warunków stawianych przez ustawodawcę kodeksowego, jak chociażby konieczność inkardynacji. Mogą też trwać w nieprawidłowościach do wykonywania święceń zaciągniętych przez publiczny akt schizmy, za co także zaciągnęliby ekskomunikę *latae sententiae*³⁹.

Udzielając upoważnienia do spowiadania oraz sankcjonując prawnie możliwość uzyskania delegacji do asystowania przy zawarciu małżeństwa, papież miał intencję, by uregulować celebrycję dwóch sakramentów, do ważności których potrzeba upoważnienia (*facultas*)⁴⁰. Uczynione to było ze względu na dobro duchowe wiernych korzystających z posługi kapłanów FSSPX. W tej sytuacji sam Biskup Rzymski własną decyzją udzielił ww. uprawnień. Dokonał tego, mimo że kapłani Bractwa trwają w nieregularności kanonicznej. W wydanych dokumentach nie zawarto jednak informacji (nie wydano też innych dokumentów), że papież dyspensuje tych kapłanów od ewentualnej nieprawidłowości (za publiczny akt schizmy) i zwalnia z kar kościelnych, w których trwają (suspensa za przyjęcie święceń bez dymisoriów) czy mogą trwać (ekskomunika za przestępstwo schizmy). Nigdzie też nie zostali inkardynowani i trwają dalej w strukturze, która nie ma uregulowanej sytuacji kanonicznej. Bractwo Kapłańskie Świętego Piusa X nie ma bowiem zdolności inkardynacyjnych, a wyżsi przełożeni nie mają prawa do wystawiania dymisoriów do diakonatu i prezbiteratu⁴¹.

Zupełnie inna była sytuacja prawna, kiedy papież Jan Paweł II przywracał do pełnej jedności eklezjalnej kapłanów Bractwa Kapłańskiego Świętego Jana Marii Vianneya z diecezji Campos w Brazylii. W liście *Ecclesiae unitas* z 25 grudnia 2001 r. wyraźnie podkreślił zwolnienie z nieprawidłowości i wszelkich kar kościelnych. Zostali oni inkardynowani do nowo utworzonej Administratury Apostolskiej Personalnej Świętego Jana Marii Vianneya. Tak samo było z mnichami

³⁸ CIC/83, kan. 209, 841, 900 § 2.

³⁹ CIC/83, kan. 265, 1015–1023, 1041 nr 2, 1044 § 1 nr 2, 1364 § 1, 1388 § 1.

⁴⁰ CIC/83, kan. 966 § 1, 1108 § 1; Franciscus, Littera *La vicinanza del Giubileo*; tenże, Litterae Apostolicae *Misericordia et misera*, nr 12; Congregatio pro Doctrina Fidei. Pontificia Commissio *Ecclesia Dei, Epistula ad Praesules...*

⁴¹ CIC/83, kan. 265, 1015, 1041 nr 2, 1044 § 1 nr 2, 1364 § 1, 1388 § 1. Por. H. Stawniak, *Inkardynacja w misji Kościoła w porządku prawnym Kościoła łacińskiego*, Warszawa 2013, s. 238–240, 247.

z Le Barroux we Francji i z Nova Friburgo w Brazylii, co wyrażono listem Kongregacji Nauki Wiary z 25 lipca 1988 r.⁴² Ustawodawca kodeksowy stanowi bowiem, że *suspensa* jest cenzurą, czyli karą poprawczą, z której zwolnienia można udzielić, jeśli przestępca odstąpił od upor. Na zwalnianego z cenzury może też być nałożona odpowiednia pokuta⁴³. Kapłanom Bractwa nie postawiono jednak żadnych wymagań. Ponadto w świetle norm kodeksowych, jeśli ktoś jest związany wieloma karami, to zwolnienie obejmuje tylko te, które są w nim wymienione albo następuje ogólne zwolnienie, które obejmuje wszystkie kary. Zwolnienie w zakresie zewnętrznym powinno być udzielone na piśmie i takie zostało udzielone wobec kapłanów FSSPX jedynie w konkretnych dookreślonych przypadkach⁴⁴. *Suspensa* została więc rozluźniona w sytuacjach określonych przez Stolicę Apostolską. Jest to bowiem kara, która może dotyczyć jedynie niektórych aktów władzy święceń⁴⁵.

Podjętą problematykę rozwinął abp Guido Pozzo, kiedy jako sekretarz Papiejskiej Komisji *Ecclesia Dei* wyznał na spotkaniu w Licheniu, że regulacje wydane w kwestii spowiedzi i asystowania przy zawarciu małżeństwa nie mogą być rozumiane jako gest zachęty do udziału w kulcie FSSPX⁴⁶. Potwierdził także, że kapłani Bractwa, trwając w nieregularności kanonicznej, niegodnie podejmują posługę kapłańską poza określonymi sytuacjami (spowiedź, małżeństwo i Msza

⁴² Joannes Paulus II, Epistula. Venerabili Fratri Licinio Rangel dilectisque filiis Unionis Sancti Ioannis Mariae Vianney Camposinae in Brasilia *Ecclesiae unitas*, AAS 94 (2002), s. 268: „Maxima quidem laetitia, ut certa reddatur plena communitio, declaramus remissionem censurae de qua agitur in can. 1382 CIC quoad te, Venerabilis Frater, simulque remissionem omnium censurarum atque veniam omnium irregularitatum in quas inciderunt alia membra istius Unionis; Congregatio pro Doctrina Fidei, *Lettre au R. P. Gérard Calvet prieur du monastère Sainte-Madeleine du Barroux*, La Documentation Catholique 85 (1988), nr 1: „le Souverain Pontife a bien voulu avec bonté: Relever de toutes les censures et irrégularités encourues – du fait de la réception des ordres sacrés des mains de S. Exc. Mgr Marcel Lefebvre, alors suspens *a divinis* – tous les membres des communautés Sainte-Madeleine du Barroux et Santa Cruz de Nova Friburgo se trouvant dans ce cas”.

⁴³ CIC/83, kan. 1358.

⁴⁴ CIC/83, kan. 1359, 1361 § 2.

⁴⁵ CIC/83, kan. 1333 § 1.

⁴⁶ G. Pozzo, Konferencja *Starożytna liturgia rzymska a współczesny kryzys wiary*, <http://christianitas.org/news/starozytna-liturgia-rzymska-wspolczesny-kryzys-wiary/> [dostęp: 14.1.2022]: „Nie jest to gestem zachęty, aby udawać się do księży Bractwa. Motyw został właściwie wyrażony w samym dekreście papieża. Papież jest zatroskany o zdrowie duchowe wiernych z Bractwa św. Piusa X. To jest powód, który skłonił papieża do udzielenia po zakończeniu Roku Świętego władzy ważnego i godziwego udzielania sakramentalnego rozgrzeszenia oraz szafowania sakramentem ostatniego namaszczenia. Dla dobra dusz. *Suprema lex salus animarum*. Dotyczy to także listu na temat małżeństw, w którym papież udzielił możliwości ważnego asystowania przy zawieraniu małżeństw, zgodnego z formą kanoniczną: zawsze dla dobra dusz wiernych w nadziei na oczekiwane pojednanie”.

z tej okazji), do których papież Franciszek wyraźnie dał im upoważnienie⁴⁷. Oznaczałoby to, iż kapłani Bractwa niegodziwie (*contra legem*) celebryją Eucharystię poza Mszami sprawowanymi z okazji zawarcia małżeństwa i święceń, co zostało już wcześniej opisane.

6. Kwestia wypełnienia obowiązku udziału we Mszy św. w FSSPX w dzień nakazany

Przeprowadzane analizy prowadzą do kwestii wypełnienia obowiązku udziału we Mszy św. w miejscach kultu FSSPX. Kościół zobligował wiernych do udziału we Mszy w niedziele i inne święta nakazane, co zostało wyrażone w przykazaniu kościelnym⁴⁸. Ustawodawca kodeksowy stanowi, że obowiązek uczestnictwa w niedzielnej Eucharystii i w inne święta nakazane można wypełnić gdziekolwiek (*ubicumque celebratur*) przez udział w liturgii Mszy odprawianej w obrządku katolickim (*ritu catholico*) w sam dzień świąteczny lub wieczorem dnia poprzedniego. Obowiązek ten można wypełnić bez względu na formularz mszalny, jaki zostanie użyty w sobotę wieczorem w ramach liturgii z 1962 r., co w jednej z odpowiedzi (Prot. N. 39/2011L – ED) potwierdziła Papieska Komisja *Ecclesia Dei*⁴⁹. Przez określenie *gdziekolwiek* zniesione zostało ograniczenie zawar-

⁴⁷ Tamże: „Faktem jest, że księża i biskupi Bractwa św. Piusa X sprawują władzę święceń w sposób niegodny i bezprawny. Nie są już ekskomunikowani, ponieważ ekskomuniki zostały zdjęte, więc formalnie z punktu widzenia kanonicznego nie są schizmatykami, ponieważ nie ma już ekskomuniki, jednakże są w sytuacji nieuregulowanej, a zatem nie mając statusu kanonicznego, nie wykonują władzy święceń w sposób prawy, z wyjątkiem sakramentu spowiedzi i małżeństwa zgodnie z ustalonymi zasadami, gdyż w tej kwestii Papież dał im taką możliwość. Potrzeba kanonicznego uznania nie jest tylko aktem notarialnym, formalnym. Kościół ma widzialną strukturę, stąd dla instytutu klerykańskiego jest czymś zasadniczym być kanonicznie uznanym przez Stolicę Apostolską, a tymczasem brak takiego statusu kanonicznego u Bractwa św. Piusa X jest wciąż raną w rzeczywistości Kościoła i członkowie tegoż bractwa powinni być tego świadomi”.

⁴⁸ Por. K. Jeżyna, *I przykazanie kościelne: świętowanie niedzieli*, w: *Przykazania kościelne dzisiaj. Przesłanie moralne Kościoła*, red. J. Nagórny, J. Gocko, Lublin 2001, s. 119–127; Z. Labuda, *Czczenie dni świętych w świetle norm Kodeksu Prawa Kanonicznego*, „Studia Pelplińskie” 15 (1984), s. 163–167; K. Mierzejewski, *Obowiązek uczestniczenia we mszy świętej w niedziele i święta nakazane*, „Prawo Kanoniczne” 57 (2014), nr 4, s. 65–88.

⁴⁹ CIC/83, kan. 1248 § 1: „Praecepto de Missa participanda satisfacit qui Missae assistit ubicumque celebratur ritu catholico vel ipso die festo vel vespere diei praecedentis”; Congregatio pro Doctrina Fidei. Pontificia Commissio *Ecclesia Dei*, *Response concerning 29 questions*, mps, nr 5: „Celebrations of Holy Mass according to the *forma extraordinaria* celebrated on Saturday evening allow the fulfillment of the obligation of Can. 1248 §1. However, the Mass formulary used should be that permitted on a Saturday”. Por. C.J. Glendinning, *Canon 1248, §1. Attendance at Masses Celebrated by Priests of the Society of St. Pius X*, w: *Roman Replies and CLSA Advisory Opinions* 2009, ed. S.A. Euart, S.M. Verbeek, Washington 2009, s. 125. W świetle zarządzeń Konferencji

te w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r., przez które wyłączano kaplice prywatne z miejsc spełnienia omawianego obowiązku⁵⁰. Natomiast użyte w kanonie Kodeksu określenie „ryt katolicki” można rozumieć jako jeden z rytów czy obrządków liturgicznych Kościoła katolickiego albo jako obrzędy stosowane według zaaprobowanych ksiąg Kościoła katolickiego⁵¹. Dalsze analizy zostaną przeprowadzone w świetle tych dwóch opcji odczytania tej normy kodeksowej.

Pierwsze rozumienie przywołanego kanonu Kodeksu Prawa Kanonicznego łączy się z rozumieniem tej normy jako obrządku Kościoła *sui iuris*, których obecnie jest dwadzieścia cztery (Kościół łaciński i dwadzieścia trzy Kościoły wschodnie)⁵². FSSPX nie stanowi odrębnego Kościoła *sui iuris*, ale jest rzeczywistością Kościoła łacińskiego określoną jako wspólnota o charakterze schizmatycznym. Dlatego James Provost stoi na stanowisku, że nie można mówić o wypełnieniu obowiązku uczestnictwa we Mszy św. we wspólnocie, która nie trwa w pełnej komunii eklezjalnej i określona jest jako schizmatyczna. Uczestnictwo w Eucharystii jest bowiem zewnętrznym wyrazem eklezjalnej komunii, na którą składają się więzy jedności wiary, sakramentów i kościelnego zwierzchnictwa⁵³. Natomiast James J. Cuneo twierdzi, że możliwe jest formalne wypełnienie tego obowiązku, ale łączy się to z niezachowaniem obowiązku uczynienia tego aktu wewnątrz eklezjalnej i hierarchicznej komunii⁵⁴. Stanowisko Cunea wydaje

Episkopatu Polski antycypacja niedzieli w odniesieniu do obowiązku niedzielnego następuje przez Mszę św. sprawowaną w sobotę nie wcześniej niż o g. 16.00. Zob. Konferencja Episkopatu Polski, *Pouczenie dla kapłanów w sprawie mszy świętych odprawianych w wigilie niedziel i świąt de praecepto*, „Wiadomości Diecezjalne Łódzkie” 3–4 (1985), s. 62; Konferencja Episkopatu Polski, *Msza święta w sobotni wieczór początkiem świętowania niedzielnego (Instrukcja dla kapłanów)*, „Wiadomości Diecezjalne Łódzkie” 7–8 (1985), s. 165–174; Sacra Congregatio Rituum. Cosilium, *Instructio de cultu mysterii eucharistici Eucharisticum mysterium*, AAS 59 (1967), nr 28. Por. K. Mierzejewski, *Obowiązek...*, s. 77–79; F. Lempa, *Świętowanie niedzieli według Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r.*, w: Kościół i Prawo, t. 7, red. J. Krukowski, F. Lempa, Lublin 1990, s. 197–200.

⁵⁰ CIC/17, kan. 1249; Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos, *Responsa ad proposita dubia de loco adsistendi missae, legis de audiendo sacro implendae causa*, AAS 44 (1952), s. 497. Por. C.J. Glendinning, *Canon...*, s. 125; K. Mierzejewski, *Obowiązek...*, s. 74; F. Lempa, *Świętowanie...*, s. 199–200; J. Gręźlikowski, *Świętowanie...*, s. 110.

⁵¹ Por. CIC/83, kan. 923; C.J. Glendinning, *Canon...*, s. 122–124.

⁵² *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, Auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus*, AAS 82 (1990), kan. 28 § 1. Por. K. Mierzejewski, *Obowiązek...*, s. 74–76; M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia...*, s. 220–223; D. Pietras, *Nadzwyczajna forma...*, s. 466–467.

⁵³ CIC/83, kan. 205, 209 § 1, 840. Por. J.H. Provost, *Canon 1248. Fulfilling the Sunday Mass Obligation in a Traditionalist Church*, w: Roman Replies and CLSA Advisory Opinions 1991, ed. P.J. Vann, L. Jarrell, Washington 1991, s. 112; C.J. Glendinning, *Canon...*, s. 123–125.

⁵⁴ Por. J.J. Cuneo, *Canon 1248. Fulfilling the Sunday Mass Obligation in a Traditionalist Church*, w: Roman Replies and CLSA Advisory Opinions 1991, ed. K.W. Vann, L. Jarrell, Washington 1991, s. 108–109. Cuneo wskazuje – nie podając źródła – na klaryfikację Kongregacji

się słuszniejsze. Podkreślić bowiem należy, że do treści kan. 1248 CIC/83 nie wprowadzono warunku legalności celebracji obrzędów liturgii Eucharystii dla wypełnienia obowiązku uczestnictwa we Mszy św. Odstąpiono od tego, gdyż najczęstszą przyczyną nielegalności (niegodziwości) jest działanie kapłana, za które wierni nie powinni być karani⁵⁵. Wymogiem jest więc jedynie, by ryt był rytym katolickim. Dlatego niektórzy wysuwają wniosek, że można wypełnić swój obowiązek uczestnictwa we Mszy św., która sprawowana jest niegodziwie. Przykładem może być wypełnienie tego obowiązku przez uczestnictwo w Mszy sprawowanej przez kapłana w karze suspensy zaciągniętej *latae sententiae* za usiłowanie zawarcia małżeństwa lub trwającego w nieprawidłowości do wykonywania święceń⁵⁶. Zakładając prawdziwość postawionej tezy, podkreślić jednak należy, że – w sytuacji znajomości u wiernego faktu nieregularności kanonicznej kapłana FSSPX – byłoby to wypełnienie tego obowiązku bez świadomego zachowania kościelnej komunii, do czego Stolica Apostolska nie może zachęcać.

Opcja formalnego wypełnienia obowiązku przez uczestnictwo we Mszy w FSSPX staje się jeszcze bliższa, kiedy kodeksowe określenie *ritu catholico* będzie się rozumieć jako liturgiczny obrzęd – ceremonię, która jest uznana przez autorytet władzy Kościoła katolickiego. Liturgia Mszy celebrowanej w FSSPX z *Missale Romanum* Jana XXIII to obrzędy z 1962 r. dotychczas określone jako „nadzwyczajna forma rytu rzymskiego”, które celebrowane są obecnie na mocy motu proprio *Traditionis custodes* z 2021 r. Są to więc obrzędy dopuszczone przez władzę kościelną, choć nie stanowią już „drugiej formy rytu rzymskiego” i są celebrowane za zezwoleniem biskupa diecezjalnego⁵⁷. Eucharystia jest celebrowana na sposób ważny, gdyż każdy ważnie wyświęcony kapłan ma sakramentalną władzę dokonywania konsekracji⁵⁸. Kapłani FSSPX trwają jednak w karze suspensy (częściowo rozluźnionej m.in. w kwestii spowiedzi), a także w ewentualnych nieprawidłowościach oraz nie są inkardynowani, stąd – poza wyjątkami przewidzianymi w prawie – celebują oni Mszę św. *contra legem*,

Kultu Bożego z 16 lutego 1985 r., według której uczestnictwo w Mszy św. w FSSPX jest ważnym wypełnieniem tego obowiązku, gdyż jest to ryt katolicki. Jednakże w świetle tego dokumentu uczestniczący w tej liturgii ze świadomością, że jest ona sprawowana niegodziwie (*contra legem*), winni są niesubordynacji i nieposłuszeństwa.

⁵⁵ CIC/83, kan. 1248 § 1; Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Legi de Missae participando satisfacit qui Missae assistit ubicumque legitime celebratur ritu catholico*, Communicationes 12 (1980), s. 361–362. Por. J.J. Cuneo, *Canon...*, s. 107; J.H. Provost, *Canon...*, s. 111–112; K. Mierzejewski, *Obowiązek...*, s. 78; F. Lempa, *Świętowanie...*, s. 200–201. Decyzję podjęto na posiedzeniu 7 grudnia 1979 r., by nie wprowadzać do kan. 1248 § 1 wyrażenia *legitime* (*ubicumque legitime celebratur*).

⁵⁶ CIC/83, kan. 1044, 1394 § 1. Por. C.J. Glendinning, *Canon...*, s. 124.

⁵⁷ CIC/83, kan. 841; Franciscus, *Lettera Apostolica Traditionis custodes*.

⁵⁸ CIC/83, kan. 290, 900 § 1.

a więc niegodziwie. Albowiem godziwie Eucharystię celebryje kapłan, któremu prawo tego nie zabrania, i który wypełnia warunki określone przez kompetentną władzę kościelną⁵⁹.

Zakończenie

Analizy przeprowadzone w niniejszym opracowaniu ukazują, że Bractwo Kapłańskie Świętego Piusa X do dziś nie uzyskało regularności kanonicznej. Jest wspólnotą Kościoła katolickiego określoną jako wspólnota o charakterze schizmatycznym i zawieszoną przez władze kościelne. W rezultacie kapłani FSSPX są nieinkardynowani i zasuspendowani przez przyjęcie święceń od biskupów Bractwa bez uzyskania wymaganych dymisoriów oraz mogą trwać w nieregularności do wykonywania święceń. Mimo że w 2015 r. otrzymali od papieża Franciszka upoważnienie do spowiadania oraz prawną możliwość uzyskiwania delegacji do asystowania przy zawieraniu małżeństw, to ich sytuacja jest wciąż kanonicznie nieuregulowana. Ze względu na ważne przyjęte święcenia Msze św. celebryją ważne, ale wbrew prawu. Wyjątkiem jest celebrycja Eucharystii z okazji błogosławienia małżeństwa, a także – według informacji niepotwierdzonych – z okazji udzielenia święceń. Papieska Komisja *Ecclesia Dei* w niektórych odpowiedziach na *dubia* sugerowała możliwość udziału w Mszach w FSSPX, jeśli motywem jest przywiązanie do „wcześniejszej liturgii”. Stolica Apostolska nie poleca jednak udziału w Mszach w Bractwie, przestrzegając przez przyjęciem mentalności schizmatycznej tam obecnej, oraz przypomina, że kapłani ci wykonują swoją posługę poza pełną jednością eklezjalną. Mimo to w świetle jurysprudencji wydaje się, że możliwe jest formalne wypełnienie obowiązku udziału we Mszy św. w niedziele i inne święta nakazane.

Zauważyć należy, że niniejsze opracowanie wpisuje się w aktualne potrzeby duchowe wiernych przywiązanych do liturgii z 1962 r. Problem ten będzie wciąż narastał w obecnej sytuacji, kiedy przez motu proprio *Traditionis custodes* papieża Franciszka ograniczono dostęp do tej liturgii w diecezjach, a kapłanów regularnych kanonicznie niemal zupełnie pozbawiono możliwości stosowania *Rituale Romanum* i *Pontificale Romanum*. W rezultacie wielu wiernych przywiązanych do „tradycyjnej liturgii” szuka duszpasterskiej opieki kapłanów FSSPX, gdzie będą mogli przyjmować wszystkie sakramenty w „dawnej formie”. Ci spośród tych wiernych, którzy odczuwają potrzebę eklezjalnej komunii, chcąc pozostać przy liturgii z 1962 r. i korzystając z posługi Bractwa, znaleźli się w sytuacji wątpliwości natury moralnej. W obecnej sytuacji bowiem FSSPX rozszerza swoją działalność, proponując udział w liturgii Mszy w ich miejscach kultu.

⁵⁹ CIC/83, kan. 209, 841, 900 § 2. Por. J.J. Cuneo, *Canon...*, s. 107–108.

Participation of the Faithful in the Mass Celebrated by the Priests of the Society of Saint Pius X (SSPX) in the Light of the Current Guidelines of the Apostolic See

Summary

The Society of Saint Pius X (SSPX) is a community of the Catholic Church suspended in 1975. The priests of the community are not incardinated and do not perform priestly ministry *iuxta legem* in the Church. Moreover, when they are ordained without the required dimissories, they are completely suspended. Despite this canonical irregularity, SSPX priests celebrate Masses validly. In addition, by the decision of Pope Francis they have validly and licitly administered the Sacrament of Penance since 2015. They can also celebrate Mass on the occasion of marriage. Apart from these situations, the Apostolic See cannot recommend attending SSPX Masses because of the lack of the full ecclesial communion in this Society. In the opinion of most canonists, despite the canonical irregularity of the priests of the Fraternity, it is possible to formally fulfill the duty of attending Mass on the feast of obligation.

Keywords

Society of Saint Pius X, SSPX, participation in the Mass, validity and licity of celebration of the Mass, feast of obligation

Słowa kluczowe

Bractwo Kapłańskie Świątego Piusa X, FSSPX, udział we Mszy, ważność i godziwość celebracji Mszy, święto nakazane

Bibliografia

AAS – Acta Apostolicae Sedis

Źródła

Benedictus XVI, Adhortatio Apostolica Postsynodalis ad Episcopos Sacerdotes Consecratos Consecratasque necnon Christifideles laicos de Eucharistia vitae missionisque Ecclesiae fonte et culmine *Sacramentum caritatis*, AAS 99 (2007), s. 105–180.

Benedictus XVI, Epistula ad Episcopos Ecclesiae Catholicae *La remissione*, AAS 101 (2009), s. 270–276.

Benedictus XVI, Litterae Apostolicae ‘Motu Proprio’ datae de usu extraordinario antiquae formae Ritus Romani *Summorum Pontificum*, AAS 99 (2007), s. 777–781.

Brunner N., *Lettre à la Congrégation des Évêque pour obtenir une réponse autorisée sur la situation canonique de ces organismes et des chrétiens qui se réclament des positions de Mgr Lefebvre*, „La Documentation Catholique” 94 (1997), s. 621–622.

Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, Auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus, AAS 82 (1990), s. 1045–1363.

- Codex Iuris Canonici, Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, AAS 75 (1983), nr 2, s. 1–317.
- Codex Iuris Canonici, Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, AAS 9 (1917), nr 2, s. 1–456.
- Congregatio pro Doctrina Fidei, Decreto recante approvazione di sette nuovi prefazi eucaristici per la ‘forma extraordinaria’ del Rito Romano *Quo magis*, „Ephemerides Liturgicae” 134 (2020), s. 216–217.
- Congregatio pro Doctrina Fidei, *Lettre au R. P. Gérard Calvet prieur du monastère Sainte-Madeleine du Barroux*, „La Documentation Catholique” 85 (1988), s. 931–932.
- Congregatio pro Doctrina Fidei, Litterae ad Catholicam Ecclesiam episcopos de aliquibus aspectibus Ecclesiae prout est communio *Communio notio*, AAS 85 (1993), s. 838–850.
- Congregatio pro Doctrina Fidei. Pontificia Commissio *Ecclesia Dei, Epistula ad Praesules Conferentiarum Episcopaliū quarum interest de licentia ad celebranda matrimonia fidelium Fraternalitatis Sancti Pii X*, AAS 109 (2017), s. 426–427.
- Congregatio pro Doctrina Fidei. Pontificia Commissio *Ecclesia Dei, Response concerning 29 questions*, mps.
- Congregatio pro Episcopis, *Réponse concernant le statut juridique de FSSPX*, „La Documentation Catholique” 94 (1997), s. 622.
- Congregazione per il Culto Divino e la Disciplina dei Sacramenti, *Responsa ad dubia su alcune disposizioni della Lettera Apostolica in forma di motu proprio ‘Traditionis custodes’*, „Communicationes” 53 (2021), s. 515–526.
- Conseil pontifical pour la promotion de l’unité des chrétiens, *Directoire pour l’application des principes et des normes sur l’oecuménisme*, AAS 85 (1993), s. 1039–1119.
- Fellay B., *L’entretien: Les mariages dans la Fraternité Saint-Pie X*, <https://laportelatine.org/actualite/texte-de-lentretien-de-mgr-fellay-les-mariages-dans-la-fraternite-saint-pie-x-21-avril-2017> [dostęp: 7.11.2021].
- Franciscus, *Interview avec Guillaume Goubert, directeur de ‘La Croix’ et Sébastien Maillard, envoyé spécial à Rome*, http://laportelatine.org/vatican/le_pape_francois/16_05_2016_pape_et_fsspx_la_croix.php [dostęp: 16.4.2019].
- Franciscus, Lettera Apostolica in forma di ‘motu proprio’ sull’uso della liturgia romana anteriore alla riforma del 1970 *Traditionis custodes*, „Ephemerides Liturgicae” 135 (2021), s. 486–491.
- Franciscus, Litterae Apostolicae de Iubilaeo Extraordinario Misericordiae concludendo *Misericordia et misera*, AAS 108 (2016), s. 1311–1327.
- Franciscus, Littera. Iubilaeo Extraordinario Misericordiae Adveniente *La vicinanza del Giubileo*, AAS 107 (2015), s. 974–976.
- Galarreta de A., *Sermon de Mgr de Galarreta le 2 juillet 2016 à St-Nicolas-du-Chardonnet – Ordination abbé Sabur*, <https://laportelatine.org/spiritualite/sermons/sermon-de-mgr-de-galarreta-le-2-juillet-2016-a-st-nicolas-du-chardonnet-ordination-abbe-sabur> [dostęp: 19.11.2019].
- Ioannes Paulus II, Epistula Apostolica de diei dominicae sanctificatione *Dies Domini*, AAS 90 (1998), s. 713–766.
- Ioannes Paulus II, Epistula. Venerabili Fratri Licinio Rangel dilectisque filiis Unionis Sancti Ioannis Mariae Vianney Camposinae in Brasilia *Ecclesiae unitas*, AAS 94 (2002), s. 267–268.

- Joannes Paulus II, Litterae Apostolicae Motu Proprio datae quibus Commissio quaedam ad plenam ecclesialem communionem Fraternitatis sacerdotalis a sancto Pio X sodalium vel eidem coniunctorum expediendam instituitur *Ecclesia Dei adflicta*, AAS 80 (1988), s. 1495–1498.
- Joannes Paulus II, Litterae Encyclicae de Eucharistia eiusque necessitudine cum Ecclesia *Ecclesia de Eucharistia*, AAS 95 (2003), s. 433–475.
- Joannes Paulus II, Udienda generale *L'Eucaristia sacramento di unità*, w: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, vol. XXIII, cz. 2, Libreria Editrice Vaticana 2002, s. 801–804.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Msza święta w sobotni wieczór początkiem świętowania niedzielnego (Instrukcja dla kapłanów)*, „Wiadomości Diecezjalne Łódzkie” 7–8 (1985), s. 165–174.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Pouczenie dla kapłanów w sprawie mszy świętych odprawianych w wigilie niedziel i świąt de praecepto*, „Wiadomości Diecezjalne Łódzkie” 3–4 (1985), s. 62.
- Lefebvre M., *List do Przyjaciół i Dobroczyńców w Stanach Zjednoczonych o wykluczeniu z FSSPX przełożonego dystryktu ks. Clarence’a Kelly’ego, skarbnika dystryktu ks. Antoniego Cekady oraz przełożonego seminarium ks. Donalda Sanborna z powodu otwartej sedewakantystycznej rebelii, oraz o przywróceniu wewnętrznej dyscypliny*, w: *Aby Kościół trwał. Arcybiskup Marcel Lefebvre w obronie Kościoła i papieżstwa. Dokumenty z lat 1971–1990*, Warszawa 2011, s. 182–184.
- Missale Romanum ex decreto SS. Concilii Tridentini restitutum Summorum Pontificum cura recognitum, Editio typica 1962*, red. M. Sodi, A. Toniolo, (Monumenta Liturgica Pia) 1, Libreria Editrice Vaticana 2007.
- Pontifical Council for Promoting Christian Unity, *Response of card. Edward Cassidy about status of Society of St. Pius X*, w: P.J. Vere, *Canon 844 § 2 – Can a Catholic Approach an SSPX Priest for Sacraments*, Ottawa 1999, s. 18–19.
- Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos, *Responsa ad proposita dubia de loco adsistendi missae, legis de audiendo sacro implendae causa*, AAS 44 (1952), s. 497.
- Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Legi de Missae participando satisfacit qui Missae assistit ubicumque legitime celebratur ritu catholico*, „Communicationes” 12 (1980), s. 361–362.
- Pontificia Commissio *Ecclesia Dei*, *Odpowiedź dotycząca FSSPX*, „Nova et Vetera” (wyd. pol.) 4 (1997), nr 1, s. 138–139.
- Pontificia Commissio *Ecclesia Dei*, *Response concerning FSSPX*, <http://unavoce.org/resources/protocol-53999/> [dostęp: 8.7.2018].
- Pontificia Commissio *Ecclesia Dei*, *Response concerning masses of FSSPX*, <https://www.ewtn.com/catholicism/library/status-of-society-of-st-pius-x-masses-2219> [dostęp: 20.12.2017].
- Pontificia Commissio *Ecclesia Dei*, *Response concerning participation in masses of FSSPX*, <http://salbert.tripod.com/SSPXMasses.htm> [dostęp: 12.12.2017].
- Pontificia Commissio *Ecclesia Dei*, *Response concerning participation in masses of FSSPX*, <https://fsspx.news/en/news-events/news/two-contradictory-documents-secretary-20604> [dostęp: 9.11.2021].
- Pontificia Commissio *Ecclesia Dei*, *Response concerning status of FSSPX*, <https://www.ewtn.com/catholicism/library/status-of-st-pius-x-society-2220> [dostęp: 13.11.2019].

- Pontificio Consiglio per l'Interpretazione dei Testi Legislativi, *Nota sulla scomunica per scisma in cui incorrono gli aderenti al movimento del Vescovo Marcel Lefebvre*, „Communications” 29 (1997), s. 241–243.
- Pozzo G., Konferencja *Starożytna liturgia rzymska a współczesny kryzys wiary*, <http://christianitas.org/news/starozytna-liturgia-rzymska-wspolczesny-kryzys-wiary/> [dostęp: 14.1.2022].
- Sacra Congregatio Rituum. Cosilium, *Instructio de cultu mysterii eucharistici Eucharisticum mysterium*, AAS 59 (1967), s. 539–573.
- Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio dogmatica de Ecclesia Lumen gentium*, AAS 57 (1965), s. 5–71.
- Voderholzer R., *Presseerklärung zu den Meldungen die Priesterweihen der Priesterbruderschaft Papst Pius X*, http://laportelatine.org/vatican/sanctions_indults_discussions/024_01_04_2016/22_06_2016_eveque_ratisbonne_ordinations_fspx.php [dostęp: 16.4.2019].

Literatura

- Bańka S., *Czy FSSPX ma uregulowany status kanoniczny?*, <https://www.youtube.com/watch?v=xsGowUfd9Xk> [dostęp: 22.12.2021].
- Bractwo Kapłańskie Świętego Piusa X, *Rewolucja liturgiczna. Problemy z nowym rytym Mszy*, Warszawa 2003.
- Caridi C., *Can I Attend an SSPX Church, Since My Parish is closed?*, <https://canonlawmadeeasy.com/2020/04/23/attend-sspx-church-parish-closed/> [dostęp: 23.1.2022].
- Cuneo J.J., *Canon 1248. Fulfilling the Sunday Mass Obligation in a Traditionalist Church*, w: *Roman Replies and CLSA Advisory Opinions 1991*, ed. K.W. Vann, L. Jarrell, Washington 1991, s. 106–109.
- Glendinning C.J., *Canon 1248, §1. Attendance at Masses Celebrated by Priests of the Society of St. Pius X*, w: *Roman Replies and CLSA Advisory Opinions 2009*, ed. S.A. Euart, S.M. Verbeek, Washington 2009, s. 120–126.
- Gręźlikowski J., *Świętowanie dnia Pańskiego. Ważniejsze zagadnienia prawno-teologiczne*, Toruń 2005.
- Huels J.M., *Canons 535 and 882. Confirmation of Baptized Catholics in a Schismatic Church*, w: *Roman Replies and CLSA Advisory Opinions 1993*, ed. K.W. Vann, J.I. Donlon, Washington 1993, s. 43–45.
- Hołubowicz R., *Eucharystia sakramentem jedności: prawne konsekwencje Magisterium Kościoła w świetle przepisów Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich*, „Prawo Kanoniczne” 57 (2014), nr 1, s. 79–102.
- Jagodziński H., *'Communicatio in sacris'* w *Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 5 (2006), s. 419–432.
- Janicki J.J., *Udział wiernych we Mszy świętej według encykliki 'Mediator Dei'*, „Roczniki Teologiczne” 55 (2008), nr 8, s. 217–236.
- Jeżyna K., *I przykazanie kościelne: świętowanie niedzieli*, w: *Przykazania kościelne dzisiaj. Przesłanie moralne Kościoła*, red. J. Nagórny, J. Gocko, Lublin 2001, s. 105–137.
- Kasper W., *Sakrament jedności. Eucharystia i Kościół*, Kielce 2005.
- Kiernikowski Z., *Eucharystia i jedność*, Częstochowa 2000.
- Labuda Z., *Czczenie dni świętych w świetle norm Kodeksu Prawa Kanonicznego*, „Studia Pelplińskie” 15 (1984), s. 161–168.

- Lefebvre M., *Msza wszech czasów. 'Ukryty skarb'*, tłum. M. Beściak, J. Zoppa, Warszawa 2020.
- Lempa F., *Świętowanie niedzieli według Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r.*, w: *Kościół i Prawo*, t. 7, red. J. Krukowski, F. Lempa, Lublin 1990, s. 183–202.
- Maessen S., *Hoc est enim Corpus meum. Analiza porównawcza Novus Ordo Missae i Tradycyjnej Mszy Świętej*, Warszawa 1997.
- Mierzejewski K., *Obowiązek uczestniczenia we mszy świętej w niedziele i święta nakazane*, „Prawo Kanoniczne” 57 (2014), nr 4, s. 65–88.
- Niemczyk Z., *La 'Communicatio in Sacris' nei documenti della Santa Sede e nel Codice di diritto canonico del 1983*, Roma 1991.
- Ostrowski D., *Msza święta w Bractwie Św. Piusa X*, <https://liturgista.pl/?page=questions&content=document&label=2019-07-31-Varia-Bractwo-Piusa-Ostrowski> [dostęp: 14.1.2022].
- Pastuszko M., *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, Kielce 1997.
- Pietras D., *Nadzwyczajna forma rytu rzymskiego. Status prawny liturgii i wspólnot*, Dębogóra 2021.
- Provost J.H., *Canon 248. Fulfilling the Sunday Mass Obligation in a Traditionalist Church*, w: *Roman Replies and CLSA Advisory Opinions 1991*, ed. P.J. Vann, L. Jarrell, Washington 1991, s. 109–112.
- Reyes Vizcaíno P.M., *Relevancia canónica de los sacramentos y actos jurídicos realizados por sacerdotes de la Fraternidad Sacerdotal de San Pío X*, „Forum Canonicum” 10 (2015), nr 2, s. 71–98.
- Stawniak H., *Inkardynacja w misji Kościoła w porządku prawnym Kościoła łacińskiego*, Warszawa 2013.
- Stehlin K., *Ani schizmatycy, ani wyklęci. Bractwo św. Piusa X dzieło Kościoła Katolickiego*, w: F. Schmidberger, *Przekazałem to, co otrzymałem. Konsekracje biskupów dokonane przez abpa Marcela Lefebvre 30 czerwca 1988 r.*, Warszawa 1997, s. 51–70.
- Toxé P., *'Lettera del Santo Padre Francesco con la quale si concede l'indulgenza in occasione del Giubileo Straordinario della misericordia'*. *Présentation et commentaire*, „Monitor Ecclesiasticus” 130 (2015), s. 607–622.
- Vere P.J., *Canon 844 § 2 – Can a Catholic Approach an SSPX Priest for Sacraments*, Ottawa 1999.
- Ward A., *The 'Quo magis' Prefaces added to the Missal of Saint John XXIII*, „Ephemerides Liturgicae” 134 (2020), s. 407–463.
- Wojtkiewicz K., *Eucharystia jako sakrament jedności Kościoła*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 2 (2004), s. 34–54.